

educational establishments having their purpose, and teaching training courses were not their integral part, but only applications. The work at the teaching training courses in town specialized schools was additional for many teachers but not the principal one.

Though teaching training courses couldn't replace special pedagogical establishments, they were of great importance in the preparation of primary school teachers. The teachers got theoretical knowledge and practical skills. Teaching training courses stimulated their interest and desire to use the best teaching methods, facilitated the exchange of ideas between the teachers and promoted their self-education.

Key words: teacher, primary school, town specialized school, teachers training courses, courses listener, curriculum, lesson, pedagogy, teaching methodology.

УДК 378.147

Старева Анна

Starieva Anna

ЗМІСТОВИЙ КОМПОНЕНТ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВА В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

THE CONTENT OF FORMING THE METHODOICAL COMPETENCE OF A FUTURE TEACHER OF SOCIAL SCIENCE UNDER THE CONDITIONS OF MULTISTAGE EDUCATION SYSTEM

Автор обґрунтував змістовий компонент формування предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін в умовах ступеневої системи освіти відповідно до навчального плану, сучасних орієнтирів шкільного суспільствознавства, особливостей університетської освіти та професійного розвитку педагога.

Ключові слова: предметно-методична компетентність, майбутній учитель суспільствознавчих дисциплін, ступенева освіта, система методичного навчання, навчальні результати.

Підготовка фахівців за ступеневою системою у вищих навчальних закладах визначена науковцями як одне з пріоритетних завдань, оскільки дає змогу формувати фахівця в умовах компетентнісної парадигми освіти, здатного до сприйняття і творення змін, який усвідомлює позитивний суспільний рух і сприяє сталому розвитку країни. Оскільки компетентності покладені в основу кваліфікації випускника і за національною рамкою кваліфікацій є головним навчальним результатом, що має напрацьовуватися в умовах імплементації Закону "Про вищу освіту", розробки державних стандартів та запровадження ступеневої освіти, визначення змісту формування методичної компетентності майбутнього вчителя суспільствознавства набуває особливої актуальності.

Формування компетентності майбутнього вчителя в умовах ступеневої освіти є предметом дослідження багатьох іноземних та вітчизняних учених. Методологічний та теоретичний фундамент компетентнісного підходу в освіті міститься у вітчизняних дослідженнях І. Зязюна, О. Локшиної, В. Лугового, С. Максименка, О. Пометун, Г. Пустовіта, І. Родигіної, О. Савченко, О. Слюсаренко, Ж. Таланової та ін. Особливості та умови реалізації мети і завдань ступеневої підготовки фахівців розкрито в роботах В. Бондаря, С. Власенко, А. Лігоцького, О. Мороза та інших. Предметом аналізу в сучасній вітчизняній освіті були історія та трансформація суспільствознавчої освіти в українській школі (В. Арешонков, К. Баханов, О. Михайличенко,

О. Пометун, І. Смагін, Т. Смагіна) та відповідної методичної підготовки вчителя (І. Єрмакова, А. Нікора, А. Старева), підготовки педагога до викладання суспільствознавчих дисциплін (Т. Бакка, А. Булда, Т. Ладиченко) та компетентнісного підходу в суспільствознавчій освіті учня (К. Баханов, О. Пометун, І. Сущенко). Аналіз наукового поля впевнює в тому, що змістове наповнення формування методичної компетентності майбутнього вчителя суспільствознавства ще не отримало наукового висвітлення.

Модель формування методичної компетентності майбутнього вчителя суспільствознавства у рамках нашого дослідження складається із цільового, змістового, діяльнісного та результативного блоків.

Метою статті є обґрунтування змістового наповнення предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін в умовах ступеневої системи освіти.

Зміст методичного навчання студентів та відповідний результат цього процесу криється у площині розуміння висхідного поняття дослідження – предметно-методичній компетентності майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін.

Результати, виражені в термінах компетентностей, стають основним системоутворювальним чинником, відповідно до якого організуються, добираються, узгоджуються, оптимізуються, гармонізуються всі інші компоненти освіти, включаючи оцінювання [3, с. 7].

Компетентності – за методологією проекту Тюнінг [11] – узагальнене поняття, сукупність навчальних здобутків особи (“інформація, знання, розуміння, погляди, цінності, уміння, компетентності та вчинки”). Тож, на думку експертів [10], навчальні результати (результати освіти) є компетентністю, компетентностями, а компетентність, компетентності є навчальними результатами (результатами освіти). Тобто перші та другі сутнісно розрізняються між собою лише за диспозицією (кутом) розгляду. Тому, навчальні результати визначаються Національним освітнім глосарієм як “сукупність компетентностей, що виражають знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості, які набув студент після завершення освітньої /навчальної програми або її окремого компонента” [4, с. 55]. Компетентності – це всі реалізаційні якості, які набуває людина в освіті та які допомагають виконувати завдання, вирішувати задачі, розв’язувати проблеми й здійснювати успішну діяльність, людські здатності та спроможності [3, с. 10-11].

Вирізнення характерологічного змісту дефініції дозволяє зробити робоче визначення предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін як результату складової професійної здатності педагога здійснювати методичну діяльність, пов’язану з навчанням суспільствознавчих дисциплін, що є результатом системного багаторівневого поетапного теоретичного та методичного навчання й виражається в ціннісному ставленні до суспільно-політичних дисциплін; наявності предметних (теоретичних) і методичних знань; володінні специфічними для дисциплін суспільствознавчого змісту методичними вміннями та навичками; первинному педагогічному досвіді навчання суспільствознавства, що означає виконання студентом під час педагогічної практики професійних дій із необхідною якістю щодо відповідних державних стандартів освіти і нормативно-регульовальних документів.

Наповнення змісту формування предметно-методичної компетентності вчителя в рамках ступеневої системи навчання передбачає оновлення всієї методичної системи у рамках нормативної бази: від Закону України “Про вищу освіту”, Національної рамки кваліфікацій та галузевих стандартів до навчальних планів і програм дисциплін згідно державної моделі ступеневої освіти і регіональних потреб підготовки фахівців та державних стандартів початкової й базової повної середньої освіти до організаційно-педагогічних умов забезпечення ефективності цього процесу.

Елементи предметних компетентностей суспільствознавчих дисциплін наскрізно формуються на трьох ступенях шкільного навчання: в початковій, базовій і повній школі. Предметні (філософські, етичні, політичні, правові, економічні) компетентності завдяки предметам (філософія, етика, політологія, правознавство, економіка) і засобам їхніх основних змістових ліній (людина в суспільно-політичній сфері, людина в соціальній сфері, людина в правовій

сфері, людина в економічній сфері, людина в культурно-духовній сфері) інтегруються в галузеву (суспільствознавчу) компетентність.

Теоретичні знання з означених наук майбутні вчителі-суспільствознавці отримують за навчальним планом підготовки бакалаврів із галузі знань 0203. Гуманітарні науки, за напрямом Історія*, спеціальності 6.020302. Історія* поетапно: за циклом гуманітарної та соціально-економічної підготовки. Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття студентом теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю [2].

Методичне навчання майбутнього вчителя освітньої галузі “Суспільствознавство” реалізується на основі наступності, відповідно до ст. 5 Закону “Про вищу освіту” [2] та регламентується змістом дисциплін нормативної частини циклу практичної підготовки, дисциплін самостійного вибору навчального закладу та спецкурсів, пов'язаних із предметом навчання.

Предметно-методична компетентність майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін набуває ознак здатності за проходження практичної складової навчального плану. Зміст практичної складової методичної системи навчання – набуття первинного досвіду майбутнього вчителя-суспільствознавця.

Результативність процесу формування змісту предметно-методичної компетентності майбутнього бакалавра досягається шляхом відповідної перевірки на тестовому іспиті з педагогіки, психології та методики викладання суспільствознавчих дисциплін під час підсумкової атестації.

Інтегрувальним курсом, що забезпечує змістове наповнення предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя-суспільствознавця у ВНЗ усе ж є “Теорія та методика навчання суспільно-політичних дисциплін”. Змістовий компонент методичної компетентності майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін будується на основі шести кредитів навчальної дисципліни “Теорія та методика навчання суспільно-політичних дисциплін”, зміст якої розподілений за чотирма змістовими модулями (ЗМ1. Концептуальні основи навчання та нормативні джерела суспільно-політичних дисциплін. ЗМ2. Теорія суспільно-політичних дисциплін у середній школі. ЗМ3. Форми, методи, прийоми і засоби навчання з суспільно-політичних дисциплін. ЗМ4. Результати навчальної діяльності учнів із суспільно-політичних дисциплін).

Предметом змісту, що опановують студенти стають: історія формування і трансформації шкільної освітньої галузі “Суспільствознавство”; інноваційність як умова і принцип розвитку суспільствознавчої освіти в Україні; сучасні наукові та нормативні підходи до шкільної суспільствознавчої освіти за кордоном; компетентнісна спрямованість її змісту; актуальність для української суспільствознавчої освіти вивчення освітнього досвіду країн ЄС, сучасна політика ЄС у галузі шкільної суспільствознавчої освіти; вплив процесів глобалізації на зміст освіти; перспективні стандарти як інструмент забезпечення її якості; формування демократичних цінностей у молодих громадян як аксіологічна основа сучасного суспільствознавства; нормативно-правове забезпечення навчального процесу з суспільно-політичних дисциплін в Україні; правова, громадянська, філософська, економічна, українознавча та суспільно-екологічна освіта в середній школі; форми, методи, прийоми і засоби навчання з суспільно-політичних дисциплін; урок як основна форма навчання суспільно-політичних дисциплін; нетрадиційні форми організації навчально-виховного процесу з суспільно-політичних дисциплін; характеристика і основні етапи підготовки вчителя до уроку та позаурочні форми роботи; специфічні засоби, методи і прийоми навчання суспільно-політичних дисциплін; застосування мультимедіа при вивченні суспільно-політичних дисциплін та результати навчальної праці учнів із суспільно-політичних дисциплін; особливості контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів з суспільно-політичних дисциплін; суспільствознавча компетентність як інтегрований результат навчальної діяльності учнів тощо.

Шкільній суспільствознавчій освіті в контексті актуалізації входження до європейської освітньої спільноти відводиться особливо важлива роль у досягненні завдань, проголошених у Стратегічній рамковій програмі європейського співробітництва у сфері освіти та професійної підготовки до 2020 р. (Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training until 2020): підвищення якості та ефективності освіти, сприяння справедливості, соціальній згоді та активному громадянству.

Пропонований зміст шкільної освітньої галузі за умов його повноцінної та ефективної реалізації учителем дає змогу сформувати як предметні компетентності учнів, так і значно активізувати розвиток у них громадянської, соціальної, загальнокультурної компетентностей та уміння вчитися.

Разом із тим, О. Пометун пропонує врахувати: 1) корегування мети і завдань як відповідь на виклики часу і відповідне коригування змісту (формування національної самосвідомості, патріотизму, приналежності до української політичної нації, громадянськості, готовності до захисту Вітчизни, толерантності, поваги до закону, держави); 2) поглиблення духовно-моральної спрямованості навчання; 3) акцентування на завданнях та очікуваних результатах, пов'язаних із умінями учнів працювати з інформацією, ефективно використовувати ІКТ для її пошуку та систематизації, критично мислити, розпізнавати некоректну аргументацію, інформаційні маніпуляції тощо; 4) удосконалення загальної методології стандарту, зокрема, більш послідовне проведення цивілізаційного і культурологічного підходів, практичне застосування гендерного і поліаспектного підходів, подальше посилення інтеграції змісту обох компонентів у рамках окремих предметів і курсів; 5) більш чітке визначення змістових ліній і їх відображення у змісті, ліквідації сумнівних формулювань, усунення зайвої деталізації, окремих дублювань; 6) орієнтація змісту і результатів навчання в стандарті і навчальних програмах на набуття учнями ключових і предметних компетентностей галузі (історичної, суспільствознавчої, правової тощо) [6, с. 18-21].

Модернізація змісту методичного навчання студентів потребує переосмислення та наповнення професійного стандарту вчителя-суспільствознавця заявленими державою, як актуальні, знаннями, викликаними реформуванням вітчизняної середньої освіти (роботою з обдарованими учнями, особливостями умов реалізації програм інклюзивного навчання, інтеграції змісту предметів галузі "Суспільствознавство", специфікою профільного навчання, навчання учнів у кризовому соціумі, підлітків, які мають проблеми в розвитку, девіантними, соціально вразливими учнями із серйозними відхиленнями в поведінці тощо) та відсутніми у державних стандартах бакалаврів.

Модель формування методичної компетентності майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін змістово повинна враховувати освітні стандарти зі специфікою реалізованих у конкретному навчальному закладі освітніх програм (інваріантну та варіативну компоненту навчальних планів й відповідно – особливості викладання предметів суспільствознавчої галузі). Загальнонаціональна рамка змісту шкільного суспільствознавчого стандарту доповнюється регіональними вимогами, котрі мають географічні, соціокультурні, демографічні, економічні та інші особливості даної території, а отже повинні бути враховані в методичній системі навчання студентів.

Предметно-методична компетентність учителя суспільствознавчих дисциплін характеризує його здатність виконувати професійні завдання на основі фахових знань і вмінь, що інтегруються між собою в освітньому процесі та поєднуються з розвитком особистісних, професійно значимих якостей, серед яких провідним є розуміння суспільної важливості предмету навчання як особистого сенсу професійної діяльності майбутнього педагога.

Предметно-методична компетентність майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін в умовах упровадження нового Закону "Про вищу освіту" [2] забезпечується можливостями автономії ВНЗ у формуванні навчального плану, стратегією компетентнісного навчання та формується в рамках ступеневої системи методичного навчання, що характеризується

оновленими цілями, змістом, специфічною методикою організації навчального процесу та навчально-пізнавальної діяльності студентів. Напрацювання змістового поля предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін може слугувати основою стандарту підготовки педагога відповідної спеціалізації.

Отже, сутність змістового компоненту формування предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя-суспільствознавця у процесі навчання у ВНЗ визначається державним стандартом, унормовується навчальними планами, конкретизується програмами методичних дисциплін і предметів фахової підготовки та інтегрується засобами “Теорії та методики навчання суспільно-політичних дисциплін” зокрема – науковою та навчальною літературою [7-9].

Подальше дослідження розглянутої проблеми стосується розробки діяльнісного та результативного компонентів формування предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя суспільствознавчих дисциплін у процесі ступеневої освіти.

Список використаних джерел

1. Арешонков В.Ю. Зміст шкільної суспільствознавчої освіти в Україні у ХХ столітті: формування і трансформація: [монографія] / Володимир Юрійович Арешонков. – Житомир : Полісся, 2014. – 380 с.
2. Закон України “Про вищу освіту” – Електронний ресурс / Режим доступу : <http://mon.gov.ua>
3. Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. семінару 3 квіт. 2014 р., м.Київ: [у 2 ч.]. Ч.1 / Нац. акад.пед. наук України; [редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст.голови), О.І. Ляшенко (заст. голови) та ін.] – К. : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014 –370 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу – <http://naps.gov.ua/ua/activities/publications/>.
4. Національний освітній глосарій: вища освіта [Текст] / авт.-уклад.: І.І. Бабин, Я.Я. Болюбаш, А.А. Гармаш й ін.; за ред. Д.В. Табачника і В.Г. Кременя. – К. : ТОВ “Видавничий дім “Плеяди”, 2011. – 100 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу – <http://naps.gov.ua/ua/activities/publications/>.
5. Нікора А.О. Теорія та методика навчання суспільно-політичних дисциплін : навчальний посібник : у 2-х кн. / Анна Олександрівна Нікора. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 439 с.
6. Про зміст загальної середньої освіти: науково-аналітична доповідь / За заг. ред. В.Г. Кременя. – К. : НАПН України, 2015. – 118 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу – <http://naps.gov.ua/ua/activities/publications/>.
7. Смагін І.І. Підручник із суспільствознавства в українській школі 1920-1990 рр.: проблеми створення і функціонування : [монографія] / Ігор Іванович Смагін. – Житомир : Полісся, 2010. – 411 с.
8. Старева А.М. Методика навчання суспільствознавства: навчально-методичний посібник / Анна Михайлівна Старева. – Миколаїв : Іліон, 2013. – 484 с.
9. Старева А.М. Розвиток шкільного суспільствознавства в Україні та підготовка вчителів до його викладання (ретроспективний аналіз): навчально-методичний посібник / Анна Михайлівна Старева. – Миколаїв : ОІППО, 2011. – 160 с.
10. Common European Principles for Teacher1 Competences and Qualifications [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/principles_en.pdf.
11. Turning Education Structures in Europe [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.unideusto.org/tuningeu> .

The author substantiates the content of forming the methodical competence of future teachers of Social Sciences according to the curriculum, modern guidelines of school subject “Social Sciences”, peculiarities of university education and teachers’ professional development.

The methodical competence of future teachers of Social Sciences is defined as a result of methodical system of university education.

Methodical education of future teacher of educational branch “Social Sciences” is realized by the content of disciplines of regulatory part of practical training, self-selected disciplines and special courses connected with the subject “Social Sciences”. Subject-methodical competence acquires the features of the ability after learning the practical component of the curriculum. Practical component of methodical system of education means the acquisition of primary experience by future teachers of Social Sciences. The results of the content of bachelor’s subject-methodical competence forming process is reached by testing in pedagogic, psychology and methods of teaching Social Sciences.

The content of subject-methodical competence is provided by the integrative course “Theory and Methods of Social and Politics Sciences Disciplines Teaching” (it has six credits and consists of four modules). Content analysis of the methodical disciplines allowed revealing of some contradictions in future teachers training. Their solving is possible through significant modernization of the course “Theory and Methods of Social and Politics Sciences Disciplines Teaching” content.

The indicators and benchmarks are centered around eight key policy domains identified in the Education and Training 2010 strategy, namely: making education and training fairer; promoting efficiency in education and training; making lifelong learning a reality; key skills for young people; modernizing school education. These positions should be the content of future teachers training.

The conclusions allow changing the curriculum according to the terms of the Law of Ukraine “Higher Education”.

Key words: *subject-methodical competence, future teachers of Social Sciences, multistage education system, methodical training, training results.*

УДК 374.091.2:796: [159.922.76-056.49]

Тараненко Ірина

Taranenko Iryna

ПОЗАШКІЛЬНЕ ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ – ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ “СПОРТИВНИЙ КЛУБ” ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО ВИХОВАННЯ ВАЖКИХ ПІДЛІТКІВ

EXTRACURRICULAR EDUCATIONAL ENVIRONMENT – PUBLIC ORGANIZATION “SPORT CLUB” AS A WAY OF IMPLEMENTATION OF PERSON-CENTERED APPROACH TO EDUCATION OF PROBLEM TEENAGERS

У статті приділено увагу позашкільному виховному середовищу, яке охоплює вільний час дітей і підлітків, враховуючи їх інтереси, здібності та виконує особистісно-орієнтовану функцію. Розглядається позашкільне виховне середовище – громадська організація “спортивний клуб” як потужний засіб реалізації особистісно-орієнтованого підходу до виховання важких підлітків. Визначені особливості діяльності громадської організації “спортивний клуб”, що дає змогу створити умови профілактики та корекції девіантної поведінки важких підлітків, їх соціалізації, використовуючи при цьому особистісно-орієнтований підхід у процесі занять фізичною культурою і спортом. Розкрито структуру громадської організації “спортивний клуб”.

Ключові слова: *позашкільне виховне середовище, громадська організація “спортивний клуб”, особистісно-орієнтований підхід, важкі підлітки, структура.*

Діти та підлітки є вразливим прошарком суспільства, чий етичний переконання піддаються надто руйнівним впливам у час соціальних катаклізмів. Унаслідок не сформованості у них